

PLUTĂRITUL PE BISTRITA¹. CONSECINȚE ASUPRA FAUNEI PISCICOLE

*

LE FLOTTEMENT SUR LA RIVIÈRE BISTRITA. CONSÉQUENCES SUR LA FAUNE PISCICOLE

*

RAFTING ON BISTRITA. THE CONSEQUENCES ON THE AQUATIC FAUNA

Drd. Aurel Gheorghe PREPELIUC²

Rezumat: *Transportul organizat al lemnului prin plutire pe râurile de la răsărit de Carpați este atestat încă din secolul al XV-lea și a luat sfârșit abia la sfârșitul deceniului 7 al secolului XX. Inițial, era o activitate economică bazată pe capacitatea naturală a unei ape curgătoare de a susține plutirea lemnului în „trunchiuri pierdute” (numit și „plutărit sălbatic”) sau legat în plute. Cu timpul, intensitatea plutăritului a sporit iar exploatarea pădurilor de rășinoase a urmărit cursul apelor flotabile până aproape de izvoarele acestora, plutirea lemnului reprezentând o modalitate mult mai ieftină prin raportarea la mijloacele de transport pe uscat, în unele cazuri reprezentând chiar unica opțiune. Înmulțirea numărului construcțiilor hidrotehnice pe care se baza plutăritul s-a repercutat și asupra ecosistemului acvatic, fauna piscicolă având cel mai mult de suferit din cauza acestei activități umane.*

Cuvinte cheie: *plutărit, lucrări hidrotehnice, baraje, pești.*

*

Abstract: *The present study is based on a series of 11 school documents issued in 1840 regarding the Orthodox primary schools in the Oradea School District. The documents reveal information related to: semester examinations, school records, school inspections, and the reality of some schools, teacher training and tenure, presenting a book, paying a debt, and last but not least, rearing silkworms in schools and planting the nozzles.*

The image of the Romanian school in the Oradea-Mare School District described in these documents is not one in vivid colors. On the contrary, some touches are even dark. We see teacher's heedless, regulations over 10 years old that have not become a habit, lack of interest in education.

Keywords: *Oradea, Arad, school, teachers, Orthodox Church*

*

Résumé: *La présente étude est basée sur une série de 11 documents scolaires publiés en 1840 concernant les écoles primaires orthodoxes du district scolaire d'Oradea. Les documents révèlent des*

¹ Acknowledgement: Această lucrare a fost realizată cu sprijinul proiectului POCU 153770, cu titlul: „Accesibilitatea cercetărilor avansate pentru o dezvoltare economică sustenabilă - ACADEMIKA”, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014 – 2020.

² Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, Școala Doctorală de Științe Socio-Umane; Muzeul Național al Bucovinei

informations liées à : les examens semestriels, les dossiers scolaires, les inspections scolaires, la réalité de certaines écoles, la formation et la titularisation des enseignants, la présentation d'un livre, le paiement d'une dette, et enfin et surtout, l'élevage des vers à soie dans les écoles et la plantation des buses.

L'image de l'école roumaine du district scolaire d'Oradea-Mare décrite dans ces documents n'en est pas une de couleurs vives. Au contraire, certaines touches sont même sombres. On voit des professeurs négligents, des réglementations vieilles de plus de 10 ans qui ne sont pas devenues une habitude, un désintérêt pour l'instruction.

Mots clés: Oradea, Arad, école, enseignants, église orthodoxe

*

Râul Bistrița străbate încă de la izvoarele sale o regiune bine împădurită, odinioară formând principala arteră de transport a lemnului exploatat din pădurile de rășinoase aflate atât de-a lungul cursului principal cât și a afluenților, populația zonei găsimu-și ocupația principală în exploatarea, transportul și industrializarea lemnului³.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, intensificarea activităților umane prin folosirea forței apelor curgătoare pentru plutirea lemnului sau pentru instalațiile de forță a unor stabilimente industriale, a determinat legiuitorul de la București să caute soluții pentru protejarea faunei piscicole a râurilor. La 11 octombrie 1896 a fost promulgată „Legea asupra pescuitului”. Începând cu această dată, aprobarea pentru ridicarea de zăgazuri pe apele curgătoare în scopul folosinței industriale, inclusiv pentru plutărit, era condiționată de includerea în proiectul tehnic a unei „trecători pentru pesci”. Proprietarii stabilimentelor deja existente putea fi obligați, dacă proprietarii sau arendașii dreptului de pescuit, cu acordul Ministerului Domeniilor, să construiască pe propria cheltuială aceste construcții indispensabile trecerii peștilor cât timp zăgazul era închis⁴.

Regăsim aceste așa-zise „trecători” necesare pentru circulația peștilor și în cuprinsul art. 21 din Regulamentul pentru aplicarea Legii regimului apelor (1925)⁵, sau în art. 11 din Legea pentru protecția pescuitului în apele muntoase, publicată în Monitorul Oficial nr. 83/19 aprilie 1934⁶. Cu toate acestea, din rațiuni lesne de înțeles, antreprenorii ignorau cu bună știință prevederile legii, consecințele fiind dintre cele mai grave pentru fauna piscicolă. Un semnal de alarmă privind depopularea râurilor de pești prin practicarea plutăritului îl trage primăria comunei Gura Putilei (Bucovina), în anul 1938. Printr-o adresă oficială, primarul comunei informa Prefectura Județului Rădăuți că, „pe afluenții Ceremușului, pârâul Putila, Bischiu și Cerepanca, nu sunt

³ Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale (în continuare SJBcAN), Fond Serviciul Regional al Apelor Bacău, dosar 3/1933, f. 61.

⁴ Petre Borș, *Regimul Apelor*, Ediția I din 1884 augumentată și perfecționată, București, Tipografia Coop. „Poporul”, 1911, pp. 377-382.

⁵ „Monitorul Oficial”, nr. 221 din 8 octombrie 1925, p. 11173.

⁶ Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (în continuare SJSAN), Fond Prefectura Județului Rădăuți, dosar 54/1938, f. 27.

pești aproape deloc și aceasta din cauza că firmele industriale au construit stăvilare pentru înlesnirea plutăritului, oprind prin aceste construcțiuni intrarea peștelui”⁷.

O altă Lege privitoare la pescuitul în apele de munte a fost decretată de regele Carol al II-lea la 3 septembrie 1938 și publicată în Monitorul Oficial nr. 218 din 20 septembrie 1938. Un capitol întreg al acestei legi reglementează protecția peștelui față de preocupările economice, fiind vizate în mod special activitățile legate de plutărit. Autorizarea plutăritului liber sau în plute se va face de către Direcția Apelor doar cu autorizarea Ministerului Agriculturii și Domeniilor. Pentru protecția peștilor, lucrările de amenajare în vederea plutăritului trebuiau să mai cuprindă în afara trecerilor de la baraje și pintoni speciali în albia râurilor⁸.

Trecătorile pentru pești numite și „scări” erau de diferite sisteme, putând fi construite din scândură, piatră sau ciment. Se instalau la barajele industriale de pe râuri pentru a permite trecerea peștilor până la locurile de bătaie. (Anexa nr. 1)⁹.

În ciuda prevederilor legale fără echivoc, construirea pasajului pentru trecerea peștilor peste stăvilarele ce barau cursul Bistriței a rămas literă moartă. Singura excepție o reprezintă Fabrica de hârtie „Letea” Bacău însă și această realizare a fost umbră de faptul că a fost nevoie de nu mai puțin de 12 ani de pertractări până la materializarea proiectului. Prin demersurile începute din anul 1926 în vederea reconstrucției stăvilărilor de pe Bistrița ce îi servea pentru producerea forței motrice, Fabrica Letea declanșează un conflict cu ceilalți beneficiari interesați în drepturile de folosință a apelor Bistriței. Într-o Adresă înaintată Serviciului Apelor Regiunea XIII Bacău, Societatea „Plutașul” din Piatra Neamț, solicită între altele ca „la barajul ce se va construi să se facă o poartă liberă prin care peștele de Bistrița, care în alte timpuri făcea parte din hrana populației de pe lângă râul Bistrița să aibă posibilitatea de a se urca la deal”¹⁰.

Până în toamna anului 1934 scara nu a fost finalizată, fabrica insistând că nici nu ar fi nevoie de respectiva completare a stăvilărilor pe motiv că peștele poate urca pe canalul pentru trecerea plutei. Urmare a cercetării făcute la fața locului de către reprezentantul P.A.R.I.D.-ului (Administrația Generală a Pescăriilor Statului și Ameliorațiunii Regiunii Inundabile a Dunării) din cadrul Ministerului Agriculturii și Domeniilor, biologul dr. Constantin Antonescu, fabricii „Letea” i se comunică că pasajul care permitea trei ore pe zi trecerea plutei nu era o soluție potrivită în raport cu migrația peștilor și este somată să se conformeze punctului 11 din Hotărârea Serviciului Apelor Bacău¹¹. Urmează încă patru ani cu schimburi de adrese între autorități ale Statului Român și Fabrica „Letea” pentru ca la data de 7 iunie 1938, să aibă loc în cele din urmă recepția scării pentru pești, ocazie cu care, același biolog

⁷ *Ibidem*, f. 2.

⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 218 din 20 septembrie 1938, pp. 4413-4421.

⁹ C. Motaș, V. Angheliescu, *Punerea în valoare a apelor de munte*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului Imprimeria Națională, 1939, p. 109.

¹⁰ SJBcAN, Fond Serviciul Regional al Apelor Bacău, dosar 28/1926, f. 125-125v.

¹¹ *Ibidem*, f. 167-169.

constată că respectiva construcție fusese executată în bune condiții dar mai erau de făcut și unele completări¹².

Curgerea firească a apelor Bistriței a fost curmată definitiv la 1 iulie 1960 odată cu construirea barajului din amonte de confluența cu afluentul Izvorul Muntelui. Barajul Bicaz a dat naștere unui imens lac de acumulare ce se întinde pe o suprafață de până la 3.250 ha¹³. O consecință negativă a acestei amenajări hidro-energetice a reprezentat-o înmulțirea excesivă a scobarului în dauna speciilor mai valoroase (lostriță, lipan sau păstrăv) pe întreg cursul Bistriței în amonte de barajul Bicaz până la barajul (haitul) Zugreni¹⁴.

Acest din urmă baraj, „Zugrenii” cum îl alintau plutașii, a fost construit în toamna anului 1950, nu din căsoaie de lemn umplute cu piatră cum se obișnuia pe valea Bistriței ci din beton, inclusiv beton armat, de către Întreprinderea nr. 4 „Sovromconstrucție”, devizul lucrărilor ridicându-se la 24.000.000 lei¹⁵. Haitul care există și astăzi, dispunea pe timpul funcționării de două șpraițuri (ulucuri) pentru trecerea plutelor dispuse la circa 100 metri distanță între ele dar și la cote diferite. Unul dintre șpraițuri era prevăzut cu poartă de închidere pentru umplerea lacului, cealaltă deschidere nu avea porți reprezentând și un canal de preaplin. Această soluție constructivă permitea trecerea liberă a apelor (și a plutelor) pe șpraițul fără porți la debite mari ale Bistriței¹⁶. Haitul betonat a reprezentat o stavilă greu de depășit pentru scobar în deplasarea acestei specii în amonte, jucând un rol decisiv în menținerea unui echilibru în fauna piscicolă de pe cursul superior al Bistriței. Un alt efect benefic al haitului Zugreni pentru fauna piscicolă de pe Bistrița îl reprezintă rolul acestuia în stăvilirea marilor zăpoare de gheață ce distrug periodic populațiile de pești cu mare valoare economică, lostrița fiind cea mai afectată¹⁷.

Debitul Bistriței în aval de gura de vărsare a Negrei Șarului era suficient în principiu pentru desfășurarea plutăritului chiar și fără aportul de apă al haiturilor. Într-o monografie din anul 1933, debitul mediu al râului Bistrița la Piatra Neamț era de 13 m³/s, la viituri normale avea 18-25 m³/s, ajungând la 200-250 m³/s la viituri extraordinare¹⁸. Cu toate acestea, existau numeroase puncte în care, datorită stâncăriilor din albie, era nevoie de lucrări de spargere a stâncilor sau de ridicarea nivelului apei prin construcții hidrotehnice specifice astfel încât plutele să nu rămână blocate la traversarea acestor locuri (Anexa nr. 2). Fie că vorbim de stânci care puteau fi observate deasupra nivelului apei sau erau acoperite de apă dar foarte aproape de suprafață (numite și „ragile de piatră” pentru că îngreunau sau blocau trecerea plutelor

¹² *Ibidem*, f. 196-217.

¹³ Ion Scurtu, Adolf Minuț, *Valea Bistriței*, București, Editura Sport-Turism, 1978, pp. 55-56.

¹⁴ Paul Decei, *Străbătând văile carpatine*, București, Editura Albatros, București, 1977, p. 200.

¹⁵ SJSAN, Fond Serviciul Ape Câmpulung, dosar 321/1949, f. 25-31.

¹⁶ Constantin Cojocaru-Țuiac, *Plutăritul pe Bistrița Incursiune în istorie*, Ediția a doua revăzută și adăugită, Iași, Editura Universitas XXI, 2016, pp. 125-127.

¹⁷ Paul Decei, *op. cit.*, p. 200.

¹⁸ SJBcAN, Fond Serviciul Regional al Apelor Bacău, dosar 3/1933, f. 2.

cu bușteni cu diametru mare), acestea trebuiau sparte folosindu-se în mod curent dinamita. Spre exemplu, pentru spargerea stâncilor din albia Bistriței pe sectorul dintre cheile Dornei și Broșteni în februarie 1930, s-au utilizat nu mai puțin de 30 kg de dinamită. Acolo unde nici chiar dinamita nu avea efectul dorit, muncitorii apelau la mai tradiționalele dălți de oțel pentru finalizarea lucrării¹⁹. Este lesne de realizat efectul devastator al detonării stâncilor asupra faunei piscicole atât ca efect direct al exploziei cât și ca urmare a distrugerii locurilor ce serveau ca adăpost peștilor.

Pe afluenții Bistriței era necesară îndepărtarea manuală a bolovanilor și stâncilor din albia pârâului înaintea campaniei de plutire și după fiecare viitură fiind alocate fonduri consistente în acest sens²⁰. (Pentru exemplificare Anexa nr. 3).

Despletirea albiei Bistriței în multe sectoare mai ales pe cursul mijlociu și cel inferior, reprezenta un alt impediment în bunul mers al plutăritului. Adeseori erau necesare lucrări complexe de închidere sau împotmolire a unor brațe secundare pentru a obține un debit suficient pentru trecerea plutei pe cursul principal (Anexa nr. 4). Aceste regularizări nu erau cu siguranță favorabile ecosistemului fluvial, însă, unele construcții hidrotehnice strict necesare protecției malurilor sau ridicării nivelului apei în zona schelelor de legare a plutei, puteau servi ca adăpost pentru pești pe perioada viiturilor naturale sau la deschiderea porților haiturilor (Anexa nr. 5).

Lupta pentru domesticirea apelor Bistriței dincolo de orice rețineri, poate fi sintetizată la superlativ printr-un îndemn lansat prin intermediul ziarului „Scânteia”, în zorii epocii comuniste, perioadă ce a reprezentat și apogeul plutăritului pe Bistrița: „În privința capacității de transport trebuie să pornim de la cantitățile de transportat și nu de la posibilitățile actuale de plutărit ale Bistriței. Va trebui să comandăm Bistriței și ea va trebui să asculte”²¹.

Activitățile umane din sfera plutăritului s-au repercutat negativ asupra vieții acvatice de pe râurile utilizate în acest scop până la începutul deceniului opt al secolului trecut când, transportului lemnului în plute pe Bistrița și afluenții acesteia a încetat pentru totdeauna.

Bibliografie selectivă

Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale, Fond Serviciul Regional al Apelor Bacău.
Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale, Fond Serviciul Ape Câmpulung.
Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale, Fond Prefectura Județului Rădăuți.
Petre Borș, *Regimul Apelor*, Ediția I din 1884 augmentată și perfecționată, București, Tipografia Coop. „Poporul”, 1911

¹⁹ *Idem*, dosar 3/1933, f. 2.

²⁰ *Idem*, dosar 4/1944, f. 48.

²¹ Constantin Prisnea, *Valorificarea masivelor păduroase din valea Bistriței*, în „Scânteia”, Seria III, Anul XVII, Nr. 1110 din 29 aprilie 1948, p. 4.

Constantin Cojocaru-Țuiac, *Plutăritul pe Bistrița Incursiune în istorie*, Ediția a doua revăzută și adăugită, Iași, Editura Universitas XXI, 2016

Paul Decei, *Străbătând văile carpatine*, București, Editura Albatros, București, 1977

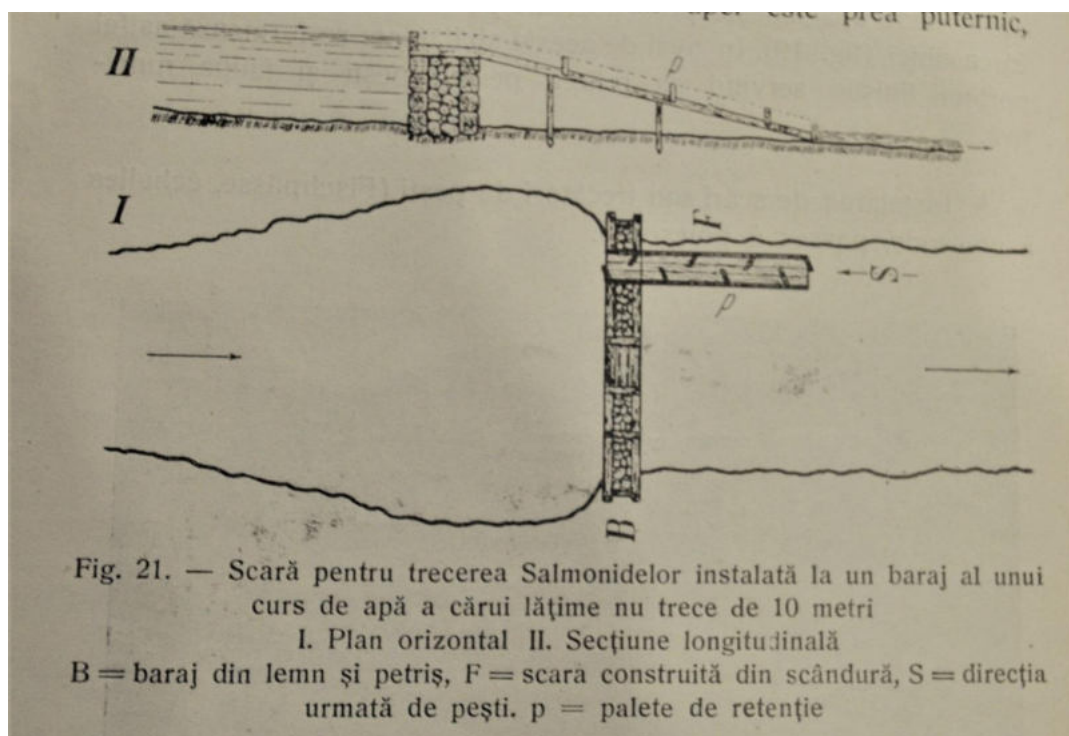
C. Motaș, V. Angheliescu, *Punerea în valoare a apelor de munte*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului Imprimeria Națională, 1939

Ion Scurtu, Adolf Minuț, *Valea Bistriței*, București, Editura Sport-Turism, 1978

„Scânteia”

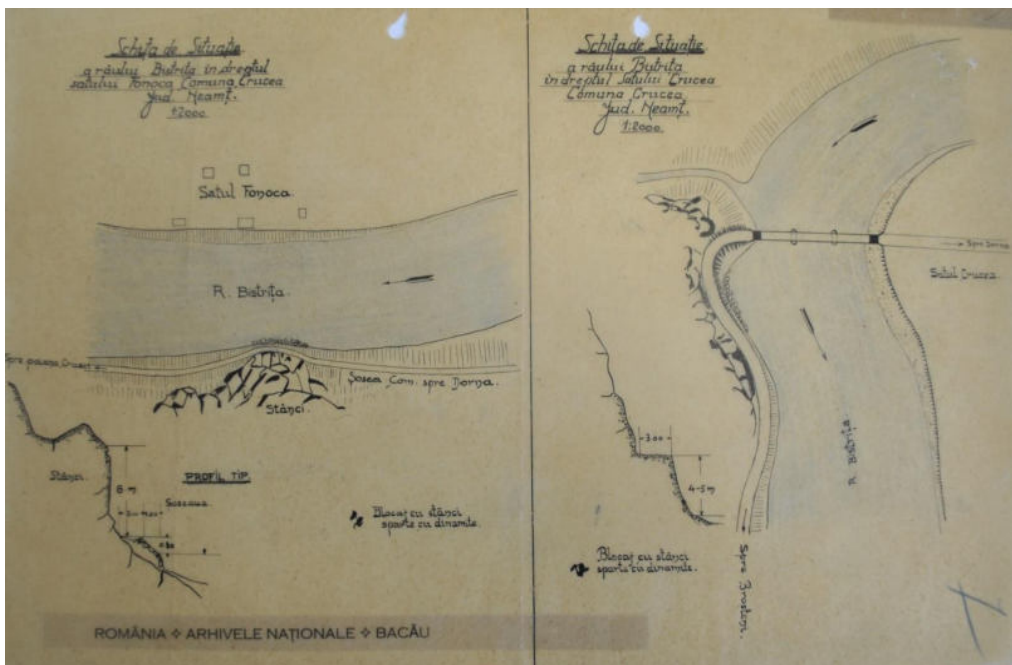
„Monitorul Oficial”

Anexe

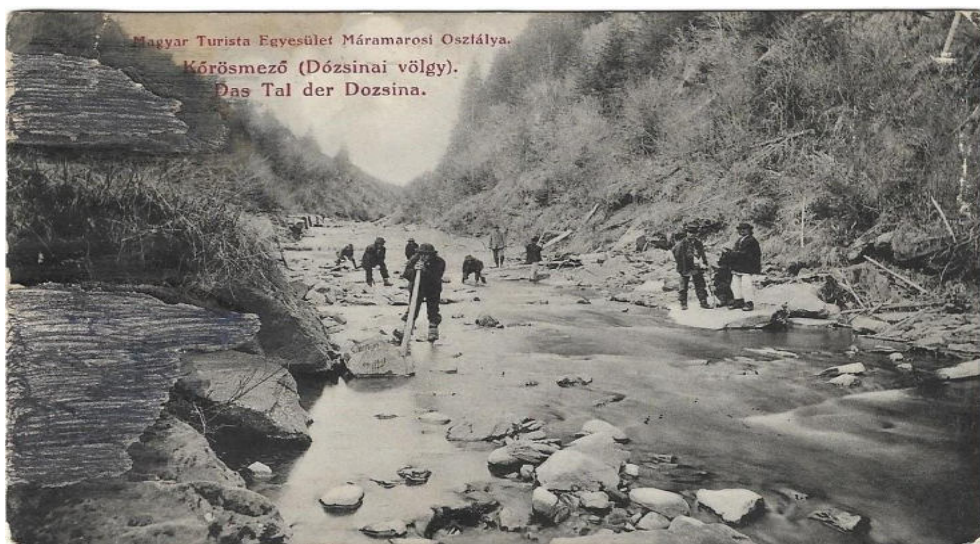

Anexa nr.1: Schița unei scări pentru trecerea peștilor

(sursa: C. Motaș, V. Angheliescu, *Punerea în valoare a apelor de munte*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului Imprimeria Națională, 1939, p. 110).

Anexa nr.2: Documentație înaintată Ministerului Lucrărilor Publice pentru aprobarea spargerilor de stânci pe cursul mijlociu al Bistriței în vederea bunului mers al plutăritului (sursa: Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale, Fond Serviciul Regional al Apelor Bacău, dosar 6/1928, f. 7).

Anexa nr.3: Spargerea stâncilor și îndepărtarea bolovanilor de pe pârâul Tisa Neagră, azi Ucraina – Regiunea Transcarpatia (sursa: Carte poștală ilustrată de dinaintea primului război mondial, colecția personală a autorului)

- Serviciul Apelor Regiunea Bacău. -

52

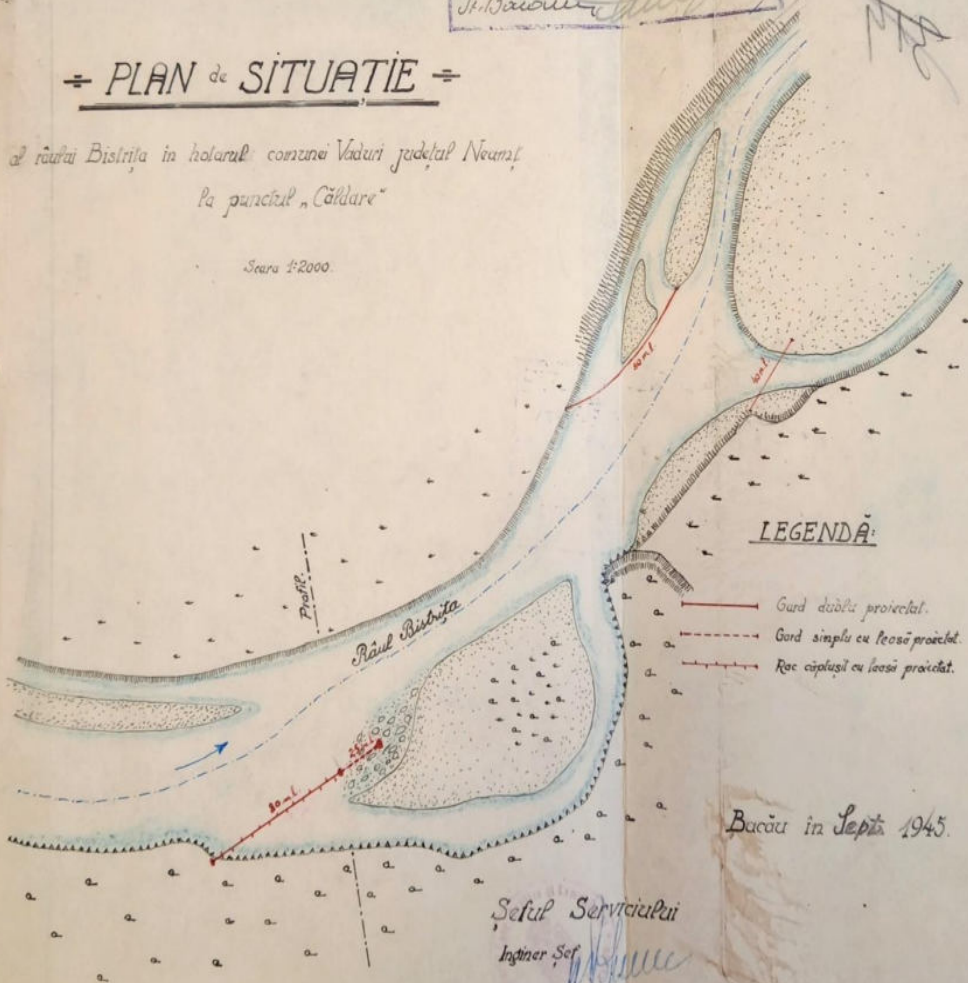
SECRETARIA APELOR
- 9 OCT 1945
VERIFICAT
conform art. 23 din Legea pentru
apărarea patrimoniului public
contra lui 2.050.000
Șeful, J. Bacău
APROBAT Director,

PLAN de SITUATIE

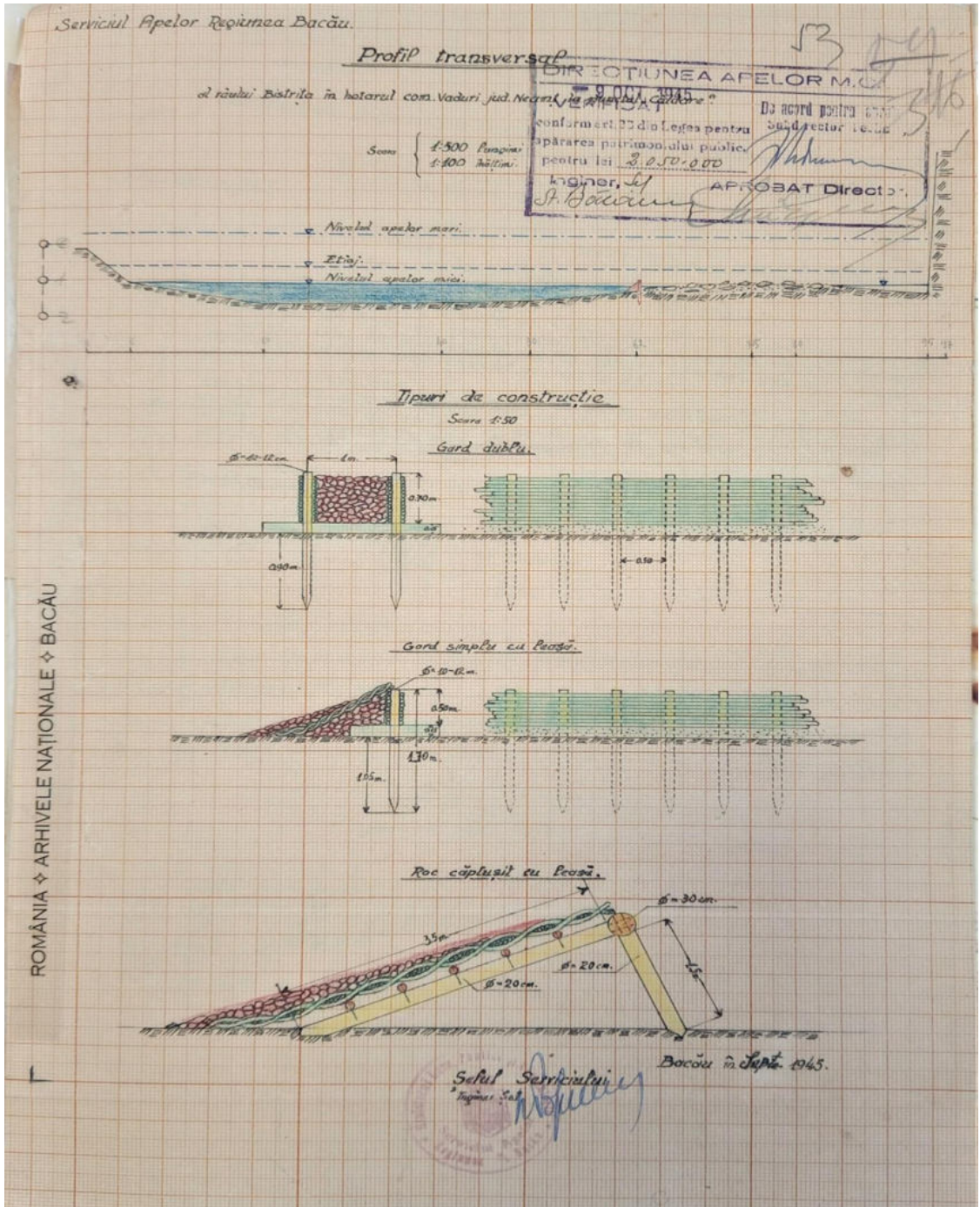
al râului Bistrița în hotarul comunei Vaduri județul Neamț
la punctul „Căldare”

Scara 1:2000.

ROMÂNIA ♦ ARHIVELE NAȚIONALE ♦ BACĂU

Anexa nr.4: Propuneri pentru închiderea unor brațe secundare ale Bistriței pentru regularizarea plutăritului în hotarul satului Vaduri, județul Neamț (sursa: Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale, Fond Serviciul Regional al Apelor Bacău, dosar 18/1945, f. 52).

Anexa nr.5: Tipuri de construcții utilizate în amenajarea Bistriței pentru plutărit (sursa: Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale, Fond Serviciul Regional al Apelor Bacău, dosar 18/1945, f. 53).